2012 m tyrinėjimų duomenys teikia galimybę konstatuoti, kad į Š ir R nuo 2011 m tyrinėtos vietos kultūrinis sluoksnis yra susiformavęs kur kas menkiau, vietomis jo iš viso nėra. Tačiau ŠR kryptimi yra išlikęs grublėtosios keramikos laikotarpio gyvenvietės kultūrinio sluoksnio liekanos, kurios pirmą kartą lokalizuotos dar 1991 m. Sprendžiant iš dvarvietėje esančio reljefo, gyvenvietė buvo aukštesnėje vietoje. Ateityje tikslinga jos liekanų ieškoti nesaugomoje teritorijoje, kitoje J. Biliūno gatvės pusėje, Anykštos upelio kranto Š viršūnėse.

The excavation at the Anykščiai Manor site

In 2012, two trenches (a total of 180 m^2), 26 test pits (a total of 46.35 m^2), and 12 routes (a total of 192.9 m^2) were excavated at the manor site. Foundations fragments from two 18th – first half of the 19th century structures with no clear purpose were discovered and two coeval storage pits were recorded in a 40–150 cm thick 3rd–5th and 17th–20th-century cultural layer. 225 finds were collected: 5 potsherds with rough surfaces, 136 fragments of 17th–20th-century household pottery, the remains of metal artefacts with various purposes, and 48 17th–20th-century numismatic and sphragistic finds (Figs. 1–2).

Linas Kvizikevičius,
Gintautas Rackevičius

Jurbarko dvaro teritorija

Tikslių istorinių žinių, kada Jurbarko dvaras pastatytas, nėra, tačiau manoma, kad istorinis didžiųjų kunigaikščių dvaras į Š nuo Mituvos ir Imsrės santakos stovėjo jau XV a. XVI–XVIII a. Jurbarkas priklausė Lietuvos didžiųjų kunigaikščių žmonoms: Bonai Sforcai, Cecilijai Renatai, Onai Habsburgietei, bei Liudvikai Karolinai. Žygimanto Senojo žmona Bona Sforca plėtė miestą, kūrė naujus kaimus, jos iniciatyva XVI a. Jurbarke pastatyta bažnyčia. XVIII a. Augustas II pavedė Jurbarką valdyti Radviloms. 1795 m. Jekaterina II dvarą padovanojo savo favoritui grafui Platonui Zubovui. Zubovai valdė dvarą iki 1842 m., vėliau jis pateko caro valdžios nuosavybėn. 1846 m. Nikolajus I padovanojo Jurbarko valdą kunigaikščiui Ilarionui Vasiljevičiui Vasilčikovui. Jo sūnus Ilarionas Ilarionovičius Vasilčikovas pastatė neoklasicistinius rūmus, dvaro oficinas, degtinės sandėlį, 1865 m. perstatė cerkvę ir išplėtė parko ribas. 1920 m. dvaras grąžintas I. Vasilčikovui, bet netrukus nusavintas. I Pasaulinio karo metu sudegę dvaro rūmai neatstatyti.

2012 m. Jurbarko dvaro teritorijoje išlikusiame dvaro parke šalia esamų ir naujai projektuojamų pėsčiųjų ir dviračių takų vietų ištirti 28 šurfai ir 2 žvalgomosios perkasos. Bendrai ištirtas 80 m^2 dydžio plotas, surasta 140 radinių. Didžiąją jų dalį sudaro XVII–XVIII a. buitinių keraminių indų fragmentai. Dvaro parko teritorijoje susiformavęs įvairaus intensyvumo nuo 40 cm iki 2,15 m storio kultūrinis sluoksnis.

Dvaro sodybos Š dalyje surasta iki šiol nežinoma akmens amžiaus gyvenvietė. Buvo ištirtos dvi ovalo formos duobės su titnago dirbiniais ir gamybinėmis titnago atliekomis. Dar vienos ūkinės duobės V kontūro riba fiksuota perkasos 1 R dalyje (1 pav.). Kadangi didžioji jos dalis pateko už perkasos R ribos, ji palikta neišpreparuota (2–3 pav.). Dar 2005 m. į PR nuo perkasos 1, Vydūno gatvės namo 23 prieigose XX a. sluoksnyje buvo surasta titnago skeltė (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 244, pav. 87).

Dvaro sodybos ŠR dalyje, Vydūno gatvės namo 29 prieigose, šalia spėjamo romėniškojo

1 pav. Akmens amžiaus gyvenvietės liekanos perkasoje 1. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 1. The remains of the Stone Age settlement in trench 1

2 pav. Akmens amžiaus gyvenvietės duobės perkasoje 1 iš P. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 2. Pits belonging to the Stone Age settlement, in trench 1, as seen from the S

3 pav. Akmens amžiaus gyvenvietės duobės perkasoje 1 iš R. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 3. Pits belonging to the Stone Age settlement, in trench 1, as seen from the E

4 pav. Akmenų konstrukcija – keramikos degimo krosnis (?) šurfe 14 iš Š. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 4. A stone structure – a pottery kiln (?) in test pit 14, as seen from the N

laikotarpio (I–IV a.) kapinyno teritorijos, kaip ir 2005 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 244, pav. 87) palaidojimų ir įkapių nesurasta (perkasa 2).

Dvaro parko Š dalyje, 40 cm gylyje šurfe 14 atidengtas akmenų konstrukcijos P kraštas (1:4 pav.). Preparuojant jos viršaus grunto turinį surastas degintas kalkakmenis. Ši akmenų konstrukcija primena anksčiau Jurbarko dvarvietės R dalyje aptiktas XVI a. keramikos degimo krosnis (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 432–436). Galima spėti, kad 2012 m. surasta akmenų konstrukcija yra degimo krosnies liekanos (4 pav.). Norint išsiaiškinti jos paskirtį ir chronologiją, tikslinga atlikti detaliuosius tyrinėjimus.

Dvaro sodybos R dalyje, šalia esančio tako nuo 20 cm gylio fiksuotas XVII a. kultūrinis sluoksnis su gausiais buitinių keraminių indų

fragmentais (šurfas 18). Ankstesnių tyrinėjimų metu dvarvietės P dalyje surastas XVII a. kultūrinis sluoksnis, kuriame pasitaikė ir pavienių I tūkst. grublėtosios keramikos indų fragmentų (*ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 232).

Mažiausiai vertingi sluoksniai fiksuoti dvaro parko V dalyje, projektuojamo dviračių tako palei Mituvos upę vietoje. Mituvos kairiajame krante susiformavę iki 2,15 m storio supiltinės ir aliuvinės kilmės sluoksniai su itin menka kultūros vertybės požymius turinčių radinių koncentracija. Dabartinės pakrantės paviršius suformuotas veikiausiai tvarkant dvaro parką XX a.

Pakrantės PV dalyje lokalizuota 1907 m. dvaro plane pažymėto pastato vieta. Jis buvo dengtas čerpių stogu, su raudonos molio masės plytų grindimis (šurfas 1). Buvusių dvaro rūmų vietoje nustatytas išorinių sienų perimetras. Konstatuota, kad griaunant rūmų liekanas vietomis buvo nuardyti ir pamatai. Nenuardyta išliko R rizalito bei R sienos pamatų dalis, aptikta šurfuose 23, 24 (5 pav.). Pamatų statybai naudoti lauko akmenys ir XIX a. raudonos molio masės plytų fragmentai, rišti kalkių skiediniu. Jų liekanų aukštis 90 cm. Į rizalito pamatų R liekanas atremtas čia buvusio Vinco Grybo paminklo postamento betoninis pamatas (6 pav.). Rūmų pirmojo aukšto grindų pamatas tirtose vietose išlikęs fragmentiškai. Ant grindų pamato išlikę kvadratinių grindų plytelių atspaudai. Vidaus patalpų tyrimų metu surasta nemažai dažyto tinko, akmens ir keraminių plytelių, priskiriamų rūmų laikotarpiui.

5 pav. XIX a. dvaro rūmų R sienos pamato liekanos ir ankstesnio statinio pamatų bei grindinio liekanos šurfe 24 iš V. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 5. The remains of the foundation of the E wall of the 19th-century manor palace and the remains of an earlier structure foundation and paving in test pit 24, as seen from the W

6 pav. Rūmų R rizalito pamato liekanos šurfe 23 iš R. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 6. The remains of the palace's E avant-corps foundation in test pit 23, as seen from the E

Po rūmų pirmojo aukšto grindimis atidengtas akmenų grindinio ir medinio pastato (?) pamatų iš nesurištų lauko akmenų fragmentas (5 pav.). Tai iki XIX a. vidurio stovėjusio statinio dalis. Rūmų statybos metu grindinys liko nesuardytas. Galima manyti, kad šioje konkrečioje vietoje nebuvo įrengtas rūmų rūsys (šurfas 24).

Išlikęs ir rūmų V rizalito, ir V sienos ties juo pamatas, aptiktas šurfe 21 (7 pav.). Jis mūrytas iš lauko akmenų, rištų kalkių skiediniu su pamato išplatėjimu. Išlikęs pamatinės dalies aukštis tik 1,4 m. Galima manyti, kad ir šioje vietoje po rūmų pirmuoju aukštu nebuvo įrengtas rūsys. Viršutinėje pamatų mūro dalyje naudotos raudonos molio masės plytos, rištos kalkių skiediniu, būdingos XIX a. Kauno gubernijos pastatų konstrukcijoms.

Rūmų Š dalyje šurfe 22 atidengtos dvi laiptų pakopos ir plytelėmis klotas takelis (8 pav.). Spėta, kad tai buvusio rūmų Š sparno (fligelio) tarnybinio įėjimo vieta. Į P nuo laiptų pakopų

7 pav. Rūmų V rizalito ir V sienos pamato liekanos šurfe 21 iš V. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 7. The remains of the foundation of the palace's W avant-corps and its W wall in test pit 21, as seen from the W

8 pav. Rūmų Š sparno Š sienos vieta ir laiptų liekanos šurfe 22 iš Š. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 8. The site of the N wall of the palace's N wing and the remains of the stairs in test pit 22, as seen from the N

9 pav. Rūmų patalpos grindų dangos fragmento eskizinė rekonstrukcija. G. Rackevičiaus pieš.

Fig. 9. A sketch reconstruction of a fragment of the flooring from a palace room

rūmų Š sienos pamatų liekanų nesurasta.

Galima manyti, kad rūmų Š dalyje XX a. buvęs žemės paviršius buvo pažemintas, o įėjimo laiptų pakopų XIX a. buvo daugiau nei dvi išlikusios. Tokia pati situacija ir rūmų P dalyje, kur XX a. nutiestas takas ties panašia altitude.

Rūmų Š laiptų vieta beveik atitinka 1907 m. plano duomenis. Tokiu būdu pagal neoklasicizmo epochai būdingą simetrišką pastatų planą nustatytas buvęs neišlikusių rūmų Š ir P sparno išorinių sienų perimetras.

1933 m. sudarytame dvaro pastatų scheminiame plane vaizduojami gerokai mažesnio perimetro dvaro rūmai. Jų matmenys artimi arba tik nedaug didesni nei išlikusių dvaro oficinų (apie 23x11 m). Rūmų teritorijos P ir PV dalyse žemės paviršiuje ir po velėna išlikę spėjamų pirmo aukšto grindų (?) fragmentų (9 pav.). Buvo nustatyta, kad šios grindys paklotos ant kalkių skiedinio pagrindo, nebūdingo XX a. statiniams, tačiau jų pagrindas – XIX a. plytų bei čerpių duženos (šurfai 25, 26).

Nustatyta, kad 1933 m. plano duomenys apie dvaro rūmų perimetrą neteisingi. Tyrimų metu P, aukštesnėje rūmų teritorijos dalyje jokių pertvarinių ir išorinės sienos nerasta.

The grounds of Jurbarkas Manor

In 2012, 28 test pits and two trial trenches (a total of 80 m^2) were excavated on the grounds of Jurbarkas Manor (city of Jurbarkas, W Lithuania). A 0.4–2.15 m thick cultural layer of varying richness has formed on the grounds of the manor's park. The bulk of the finds consist of sherds of 17th–18th-century household pottery vessels.

A new Stone Age settlement, unknown up until now, was found in the N part of the manor complex (Figs. 1–3). The S edge of a stone structure was unearthed at a depth of 40 cm in the N part of the manor's park (Fig. 4.). This stone structure recalls a 16th-century pottery kiln previously discovered in the E part of the Jurbarkas Manor site. A 17th-century cultural layer with an abundance of sherds of household pottery vessels was discovered from a depth of 20 cm in the E part of the manor complex beside an existing path (test pit 18). The thickest, up to 2.15 m thick, and least valuable layers were excavated in the W part of the manor's park, on the left bank of the Mituva. The surface of the present-day riverside was probably formed when the park was being put in order. The location of the building marked on the 1907 plan of the manor was identified in the SW part of the 20th-century riverside (test pit 1).

The perimeter of the exterior walls was determined at the site of the former 19th-century manor palace. It was stated that in demolishing the remains of the palace, the foundation was also demolished in places. Parts of the E and W avant-corps and the E and W wall foundations have survived intact (Figs. 5–7). Impressions of the square floor tiles have survived on

the floor foundation. The large quantities of broken plaster, stone tiles, and ceramic tiles assigned to the palace period were discovered during the investigation of the interior rooms (Fig. 9). A fragment of stone paving and a dry fieldstone foundation (Fig. 5) from a wooden building (?) were unearthed under the palace's ground floor. This is part of a structure that stood there until the mid-19th century.

Two stair landings and a brick path were unearthed in the N part of the palace (Fig. 8). It is conjectured that this is the site of the servants' entrance in the palace's former N wing (annex). The remains of the foundation of the palace's N wall to the S of the stair landing were not found. It is possible to think that the ground's surface that existed in the 20th century was lowered in the N part of the palace, and that there were more entrance stair landings in the 20th century than the two that have survived. The same situation exists in the S part of the palace, where a park path was laid in the 20th century at a similar altitude.

The location of the palace's N stairs almost corresponds to the data from the 1907 plan. Thus the perimeter of the exterior walls of the vanished N and S wings was determined on the basis of a symmetrical building plan, which is characteristic of the Neoclassical era.

Linas Kvizikevičius,
Gintautas Rackevičius

Žagarės dvaro parkas

Senosios Žagarės dvaras minimas nuo 1490 m. LDK laikais dvaras priklausė Šiaulių ekonomijai. 1793 m. Jekaterina II dvarą padovanojo savo favoritui grafui Platonui Zubovui. Zubovai dvare įrengė peizažinį parką. Jis siejamas su dabartinio apie 70 ha ploto parko ŠV dalimi. 1857 m. dvarą nusipirko Dmitrijus Naryškinas, vėliau iki 1860 m. pasistatydinęs neoklasicistinio stiliaus rūmus, kurie išliko iki mūsų dienų. Jo sūnus Georgijus Naryškinas 1896 m. pastatydino Šv. Georgijaus cerkvę, o jo užsakymu G. F. Kuphaldtas 1898–1900 m. suprojektavo ir pertvarkė parką. Pagal parko pertvarkymo projektą čia buvo naujai pasodinta daugiau nei 200 rūšių įvairių želdinių.

Žagarės dvaro teritorija ir parkas iki šiol tyrinėtas labai menkai. Tyrinėjimų užduotys buvo susijusios su kultūrinio sluoksnio susiformavimo laiko nustatymu, taip pat archeologinio paveldo paieška projektuojamų senųjų parko takų rekonstrukcijos vietose.

Įvairiose dvaro parko vietose ištirta 30 bendro 50 m^2 ploto šurfų. Nustatyta, kad parko teritorijoje kultūrinis sluoksnis susiformavęs XIX–XX a. Ankstesnio laikotarpio radiniai nesurasti. Galima manyti, kad dvaro sodyba XVIII a. pabaigoje kūrėsi tuščioje, iki tol neapgyvendintoje vietoje.

Lokalizuota Georgijaus Naryškino 1896 m. pastatytos Šv. Georgijaus cerkvės liekanų dvaro parko PV dalyje vieta (1 pav.). Šv. Georgijaus cerkvė buvo stačiakampio plano, su apsida. Naujosios Žagarės dvaro 1927 m. sudarytame plane ji neteisingai vaizduojama graikiško kryžiaus plano (2 pav.). Cerkvės pamatų kontūras gerai išlikęs, tad tikslinga ateityje jas visiškai atidengti, konservuoti ir eksponuoti (šurfai 1 ir 2).

Patikslinta dvaro parką PV–V dalyse ribojusios akmenų mūro tvoros vieta. Nustatyta, kad neišlikusioje tvoros vietoje ji buvo nuardyta iki pamatų. Tvoros pamatų būta 90 cm pločio, jie mūryti iš netašytų akmenų, rištų kalkių skiediniu, tarpams tarp akmenų tvoros viduje užpildyti naudotos raudonos molio masės plytų nuolaužos. Tvoros akmenys panaudoti vietos